

Andreja Bubić¹

Katedra za
psihologiju, Filozofski
fakultet, Sveučilište u
Splitu

Nikola Erceg

Odsjek za psihologiju,
Filozofski fakultet,
Sveučilište u Zagrebu

ZNAMO LI ŠTO NAS ČINI SRETNIMA? VAŽNOST LAIČKIH UVJERENJA O UZROCIMA SREĆE I VRIJEDNOSTI ZA DOŽIVLJAJ SREĆE

Potruga za srećom predstavlja jednu od temeljnih ljudskih težnji koja je u posljednje vrijeme privukla pažnju brojnih istraživača zainteresiranih za otkrivanje čimbenika koji utječu na sreću. Za razliku od većine prethodnih istraživanja u ovom području, koja su bila usmjerena isključivo na ispitivanje antecedenata i posljedica doživljavanja sreće, u ovom su istraživanju uz pomoć Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće ispitana implicitna, laička uvjerenja pojedinaca o uzrocima sreće, kao i njihova povezanost s vrijednostima. Uz to, ispitana je važnost spomenutih laičkih uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti za trenutno doživljenu razinu sreće sudionika. Istraživanje je provedeno na uzorku od 401 studenta različitih društvenih i humanističkih studija u Hrvatskoj. Rezultati faktorske analize Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće pokazali su petfaktorsku strukturu ovog instrumenta, pri čemu su kao zasebni faktori, odnosno mogući uzroci sreće izdvojena životna postignuća, dostupnost luksuza, socijalna potpora, osobne snage, te zdravlje i sigurnost koji su pokazali samo umjerene korelacije s vrijednostima pojedinaca. Na kraju, rezultati hijerarhijske regresijske analize izdvojili su vrijednost otvorenosti za promjene te socijalnu potporu koja predstavlja mogući uzrok sreće kao značajne prediktore trenutne sreće sudionika. Dobiveni rezultati proširuju i nadopunjuju prethodne nalaze u ovom području i pokazuju kako laička uvjerenja o sreći i vrijednosti imaju određeni, relativno skromni doprinos doživljaju sreće.

Cljučne riječi: implicitne teorije, sreća, uvjerenja, vrijednosti

¹ Adresa autora:
abubic@ffst.hr

Primljeno: 15. 08. 2018.

Primljena korekcija:

15. 09. 2018.

Prihvaćeno za štampu:

19. 09. 2018.

Uvod

Kvaliteta života, psihološka dobrobit i sreća fenomeni su koji zanimaju ne samo psihologe, već i laike koji u svakodnevnom životu često razmatraju važnost sreće i činitelje koji na nju utječu. Ljudi se pritom razlikuju prema svojim razmišljanjima o tome što znači biti sretan, a sreću najčešće povezuju s osjećajem zadovoljstva, unutrašnjim mirom i harmonijom, pozitivnim afektom, socijalnim vezama, autonomijom, životnim postignućima, slobodom i izostankom osjećaja unesrećenosti (Delle Fave, Brdar, Freire, Vella–Brodrick, & Wissing, 2011; Delle Fave et al., 2016; Lu & Gilmour, 2004; Pflug, 2009). Zbog raznolikosti razmišljanja o sreći u svakodnevnom životu nije moguće ponuditi jedinstvenu definiciju laičkog poimanja sreće, ali se može sugerirati kako je ono najbližije psihologijskom konstruktivnom subjektivne dobrobiti, a dijelom se može povezati i s konstruktima psihološke dobrobiti i kvalitete života (Argyle, 2013; Diener, Suh, Lucas, & Smith, 1999; Huppert, 2009; Lyubomirsky, Sheldon, & Schkade, 2005).

Iako različite laičke definicije sreće nisu međusobno usuglašene, one se mogu dovesti u vezu s implicitnim teorijama, odnosno laičkim uvjerenjima o uzrocima sreće koja se odnose na razmišljanja pojedinaca o činiteljima koji uzrokuju sreću. Slično kao kod definicija sreće, laici često među uzrocima sreće spominju međuljudske odnose, osobna postignuća i autonomiju, kao i dodatne činitelje vezane uz sigurnost, životni standard ili zdravlje (Chiasson, Dube, & Blondin, 1996; Sotgiu, Galati, Manzano, & Rognoni, 2011). Furnham i Cheng (2000) detaljnije su ispitali strukturu laičkih uvjerenja o uzrocima sreće na uzorku britanskih učenika i studenata te izdvojili nekolicinu različitih uzroka sreće koji uključuju: snažnu samokontrolu i izraženost poželjnih osobina ličnosti, posjedovanje privlačnih tjelesnih atributa i završeno visoko obrazovanje, slobodu odlučivanja o vlastitom životu, ostvarivanje bliskih veza s drugima, visoke razine samopoštovanja, materijalnu sigurnost i optimističan stav prema životu. Unutar spomenutog istraživanja autori su naveli kako su ovakva uvjerenja pojedinaca važna jer mogu utjecati na ponašanja koja oni biraju kako bi ostvarili svoju ili doprinijeli sreći drugih ljudi (Furnham & Cheng, 2000), zbog čega je ova problematika u posljednje vrijeme sve zastupljenija u znanstvenim istraživanjima.

U dosadašnjim empirijskim istraživanjima laičkog razumijevanja sreće istraživači su se često usmjeravali na ispitivanje međukulturalnih razlika u poimanju sreće i njezinih uzroka, pri čemu su najčešće uspoređivali kolektivističke kulture Dalekog istoka ili Afrike s individualističkim kulturama europskih zemalja i SAD-a (Furnham, Cheng, & Shirasu, 2001; Lu et al., 2001b; Pflug, 2009). Rezultati tih istraživanja pokazali su kulturalne specifičnosti implicitnih teorija, pri čemu se u individualističkim kulturama sreća češće povezuje s osobnim postignućima, dok se u kolektivističkim u većoj mjeri veže uz harmonične socijalne odnose (Furnham et al., 2001; Lu & Shih, 1997; Lu et al., 2001b; Uchida & Kitayama, 2009).

Iako brojni kulturalni činitelji mogu utjecati na način definiranja sreće i njezinih uzroka, može se pretpostaviti da veliku ulogu u tom kontekstu imaju do-

minantne društvene vrijednosti koje predstavljaju stabilna uvjerenja o osobnoj i društvenoj poželjnosti određenih načina ponašanja i doživljavanja (Ferić, 2009; Rokeach, 1973, 2008). Vrijednosti se nalaze u osnovi ciljeva koje ljudi postavljaju u životu i predstavljaju važne motivatore i usmjeravajuća načela u životu svakog pojedinca (Ferić, 2007, 2008; Schwartz, 1992). Na temelju prethodnih istraživanja može se pretpostaviti kako su vrijednosti povezane s doživljajem sreće jer utječu na ljudska ponašanja, vrednovanje života te interpretaciju doživljenih događaja (Diener, 2000; Ferić, 2007). Vrijednosti mogu biti povezane s načinom na koji ljudi definiraju i vrednuju sreću, pa tako neki ljudi kao najveću vrijednost mogu postaviti hedonizam, odnosno ugodu ili zadovoljenje vlastitih tjelesnih želja koja time postaje njihov glavni motivacijski cilj (Ferić, 2009; Schwartz, 1992, 2008). Takav odnos potvrđuju i ranija istraživanja koja su pokazala povezanost vrijednosti i procjena o izvorima sreće, pri čemu su utvrđene i međukulturalne razlike u izražnosti tih veza (Lu, Gilmour, & Kao, 2001a; Lu & Shih, 1997).

Prethodna istraživanja koja su ispitivala važnost implicitnih teorija o sreći za doživljavanje sreće rezultirala su donekle neusklađenim rezultatima. Primjerice, Furnham i Cheng (2000) pokazali su nisku povezanost laičkih uvjerenja o uzrocima sreće s općom, stabilnom sklonošću pojedinaca prema doživljavanju sreće koja je bila znato više povezana s osobinama ličnosti, prije svega ekstraverzijom, ali i neuroticizmom i psihoticizmom te samopoštovanjem pojedinaca. Međutim, Peterson, Park i Seligman (2005) pokazali su povezanost dugoročnog zadovoljstva pojedinaca i orijentacija prema sreći koje uključuju usmjerenost prema užitku, smislu i uključenosti, a mogu se usporediti s laičkim uvjerenjima o uzrocima sreće jer također dijelom opisuju vjerovanja o tome što ljude čini sretnima. Slično tome, i drugi su istraživači pokazali važnost spomenutih orijentacija za zadovoljstvo životom i trenutni afekt (Anić i Tončić, 2013; Brdar i Anić, 2010; Vella-Brodrick, Park, & Peterson, 2009), što sugerira kako laička razmišljanja o uzrocima sreće, kao i vrijednosti kojima pojedinci teže, mogu imati veći značaj na doživljaj sreće nego što sugeriraju rezultati Furnhama i Chenga (2000).

Glavni cilj provedenog istraživanja bio je ispitati strukturu implicitnih uvjerenja o uzrocima sreće na uzorku hrvatskih studenata, kao i njihovu povezanost s vrijednostima te odrediti doprinos ovih činitelja objašnjenju trenutne sreće pojedinaca. Pritom smo očekivali da će uvjerenja hrvatskih sudionika o uzrocima sreće biti povezana s njihovim vrijednosnim orijentacijama, npr. da će životna postignuća kao mogući uzrok sreće biti povezana s vrijednosti vlastitog probitka koja odražava visoko vrednovanje uspjeha (Schwartz, 1992), jer osobe koje u životu imaju izražene motivacijske ciljeve postignuća i moći svoje usmjerenje dijelom mogu opravdati uvjerenjem kako ih osobna postignuća mogu usrećiti. Na kraju, unutar provedenog istraživanja ispitana je važnost laičkih uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti za trenutnu sreću sudionika koja je operacionalizirana upitnikom u kojem su sudionici naveli uolikoj mjeri trenutno doživljavaju niz pozitivnih emocija, čime je prije svega zahvaćen hedonistički aspekt sreće. Pritom smo

očekivali kako će uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti imati određeni, skromni doprinos doživljenoj sreći.

Metod

Sudionici i postupak

Istraživanje je provedeno na Sveučilištu u Splitu među studentima različitih društvenih i humanističkih studija koji su na fakultetu prije početka nastave zamoljeni za sudjelovanje u istraživanju. Sudjelovanje u istraživanju bilo je dobrovoljno i anonimno, u skladu s etičkim standardima institucije, a sudionici su za svoj trud nagrađeni bodovima u okviru nastave. Sudionicima je na početku kratko objašnjen postupak i svrha istraživanja, nakon čega su zamoljeni za suradnju i iskrenost u odgovaranju. Svi sudionici koji su zamoljeni za sudjelovanje pristupili su istraživanju koje je trajalo oko 15 minuta. U istraživanju je sudjelovao 401 sudionik prosječne dobi od 21.2 godine ($SD = 1.14$), među kojima je bilo 353 (88 %) ženskih i 35 (8.7 %) muških sudionika, dok 13 (3.2 %) sudionika nije navelo spol.

Instrumenti

Upitnik laičkih uvjerenja o uzrocima sreće (The Causes of Happiness Questionnaire; Furnham & Cheng, 2000). Upitnik predstavlja instrument za mjerenje laičkih uvjerenja o uzrocima sreće koji je razvijen na temelju razgovora s laicima o uzrocima sreće. Sastoji se od 38 čestica koje opisuju moguće uzroke sreće (npr. „Ljudi su sretni ako imaju bliske prijatelje kojima vjeruju.“), a zadatak sudionika je da procijene svoje slaganje sa svakom od njih na skali od 7 stupnjeva (1 – *uopće se ne slažem*; 7 – *u potpunosti se slažem*). Na temelju inicijalne primjene ovog upitnika (Furnham & Cheng, 2000) izdvojeno je šest različitih faktora koji uključuju Mentalnu snagu i osobine ličnosti, Osobne snage, Postignuća i slobodu u životu, Socijalnu podršku i samopoštovanje, Sigurnost te Optimizam i zadovoljstvo. Za potrebe ovog istraživanja, instrument je preveden i prilagođen na hrvatski jezik pri čemu je korišten standardni postupak prijevoda s engleskog na hrvatski, a zatim hrvatskog na engleski jezik kako bi se osigurala međusobna usklađenost dvaju upitnika (Brislin, 1970; Hui & Triandis, 1985; Van de Vijver & Hambleton, 1996). Rezultati detaljnije obrade ovog upitnika prikazani su među Rezultatima istraživanja.

Adaptirana kratka verzija Skale portreta vrijednosti (Portrait Values Questionnaire; Schwartz, 2003; Schwartz et al., 2001; Verkasalo, Lönnqvist, Lipsanen, & Helkama, 2009; Ferić, 2008). Skala sadrži 21 česticu za mjerenje vrijednosti povezanih s biološkim potrebama, potrebama za koordiniranom društvenom interakcijom te potrebama za opstankom i funkcioniranjem u grupi. Zadatak sudionika bio je da procijene koliko svaka od 21 čestice koja opisuje neku

zamišljenu osobu (npr. „Važno joj je saslušati ljude koji su drugačiji od nje. Čak i kada se ne slaže s njihovim mišljenjima, ipak ih nastoji razumjeti.“) opisuje njih same na skali od 6 stupnjeva (1 – *uopće mi nije slična*; 6 – *vrlo mi je slična*). Iako je unutar ovog instrumenta moguće odrediti izraženost 10 osnovnih vrijednosti za svakog pojedinca, zbog niskih pouzdanosti tako formiranih skala i u skladu s teorijskom strukturom vrijednosti (Ferić, 2008, 2009; Schwartz, 2003; Schwartz et al., 2001; Verkasalo et al., 2009), na temelju njih u prethodnim istraživanjima identificirano je 4 tipa viših vrijednosnih orijentacija koje uključuju: Vlastiti probitak, Zadržavanje tradicionalnih odnosa (konzervativizam), Otvorenost za promjene te Vlastito odricanje. Ovako formirane skale pritom su u ovom istraživanju pokazale pouzdanosti u rasponu od .63 – .72 (Vlastiti probitak: .72; Otvorenost za promjene: .69; Konzervativizam: .67; Vlastito odricanje: .63), što je usporedivo s prethodnim nalazima dobivenim u Hrvatskoj (Ferić, 2008).

Skala trenutne sreće. Skala je prilagođena na temelju Skale psihološke dobrobiti (Koštrun, 2004), instrumenta za mjerenje hedonističkog i eudemonističkog aspekta psihološke dobrobiti pojedinca. Originalni upitnik sastoji se od 6 čestica. S obzirom na to da je cilj istraživanja bio ispitati odrednice hedonističkog aspekta dobrobiti, u pripremi instrumenata smo koristili modificiranu verziju ove skale sastavljenu od 3 čestice koje su bile primjerene za mjerenje ove varijable, odnosno određenju toga kako se ispitanici trenutno osjećaju. Unutar tako prilagođene verzije upitnika koja je korištena kao mjera trenutnog osjećaja sreće sudionika, zadatak sudionika bio je da procijene u koliko se mjeri trenutno osjećaju sretno, zadovoljno i ugodno (npr. U ovom trenutku osjećam se sretno) na skali od 7 stupnjeva (1 – *uopće se tako ne osjećam*; 7 – *u potpunosti se tako osjećam*), pri čemu je ukupni rezultat izračunat kao aritmetička sredina uključenih čestica. Pouzdanost ove skale procijenjena uz pomoć Cronbachovog koeficijenta bila je .89.

Rezultati

Podaci su obrađeni uz pomoć računalnog paketa STATISTICA 11 (StatSoft, Inc.) za statističku obradu podataka, pri čemu je konfirmatorna faktorska analiza napravljena uz pomoć paketa R, verzija 3.2.4 (R Core Team, 2013).

Na početku provedenog istraživanja ispitano je kako sudionici procjenjuju važnost pojedinih aspekata opisanih u česticama Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće kao mogućih uzroka sreće. U skladu s postupkom kojeg su razvili Furnham i Cheng (2000), za svaku od 38 čestica ovog upitnika izračunate su prosječne procjene sudionika o važnosti opisanih činitelja za doživljaj sreće. Pritom se za čestice s prosječnim vrijednostima manjim od 3.5 smatra da su nevažne, za one s prosječnim procjenama između 3.5 i 4.5 da su neutralne, za one s prosječnim procjenama između 4.5 i 5.5 da su važne te za čestice s prosječnim procjenama iznad 5.5 da su izrazito važne za doživljaj sreće. Sudionici su procijenili da za doživljaj sreće nije važno da su rođeni „sa sretnim genima“, dok su naročito

važnim procijenili to da imaju roditelje koji ih vole, brojne prijatelje te da mogu živjeti u skladu s vlastitim željama (Tablica 1).

U svrhu određivanja faktorske strukture laičkih uvjerenja o uzrocima sreće, najprije je provedena konfirmatorna faktorska analiza kojom je provjereno odgovara li struktura Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće provedenog među hrvatskim sudionicima onoj koja je određena među britanskim sudionicima (Furnham & Cheng, 2000), a koja je detaljnije opisana u Metodi. Prilikom procjene slaganja korišteno je više različitih indeksa koji uključuju vrijednosti hi–kvadrat testa, indeks najboljeg pristajanja (GFI), indeks komparativnog pristajanja (CFI), korijen iz prosječne kvadrirane pogreške aproksimacije (RMSEA) te standardizirani korijen iz kvadriranih reziduala (SRMR) (Byrne, 2001; Hu & Bentler, 1999; Schreiber, Nora, Stage, Barlow, & King, 2006). Dobiveni rezultati pokazali su statistički značajan hi–kvadrat test koji upućuje na nedovoljno pristajanje podataka modelu ($\chi^2(480) = 1453.45, p < .01$). Nadalje, indeks najboljeg pristajanja i indeks komparativnog pristajanja koji se odnose na ukupnu količinu objašnjene varijance kod ovog su modela bili manji od granične vrijednosti od .90 (CFI = .82; GFI = .81), dok su korijen iz prosječne kvadrirane pogreške aproksimacije kao i standardizirani korijen iz kvadriranih reziduala bili veći od preporučene granične vrijednosti .06 (RMSEA = .07; SRMR = .07). Na temelju dobivenih vrijednosti indeksa pristajanja modela, zaključili smo da rezultati konfirmatorne faktorske analize ne upućuju na zadovoljavajuće slaganje podataka dobivenih na hrvatskom uzorku sa strukturom utvrđenom na uzorku britanskih sudionika. Stoga je zatim provedena faktorska analiza metodom glavnih osi uz direct oblimin rotaciju (Schmitt, 2011). Iako je Guttman–Kaiserov kriterij sugerirao čak devet faktora, paralelna analiza i Velicerov MAP kriterij (O'Connor, 2000) ukazali su na petofaktorsku strukturu upitnika (Prilog). Pet izdvojenih faktora objasnilo je ukupno 51.87 % varijance Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće. U Tablici 1 su prikazana zasićenja čestica na pojedinim faktorima, pri čemu su izostavljene kompleksne čestice (čestice koje imaju zasićenja na više od jednog faktora, pri čemu su razlike u vrijednostima tih zasićenja manje od .20) te nisu prikazana zasićenja manja od .30. Naime, Tabachnick i Fidell (2014) navode da je uglavnom najbolje izbjegavati kompleksne čestice jer one značajno kompliciraju interpretaciju faktora, a njihovo izbacivanje se može smatrati dobrom praksom posebice u slučajevima kad već postoji nekoliko čestica koje pokazuju snažnija zasićenja faktorima (zasićenja veća od .50; Costello & Osborne, 2005), što je slučaj kod svih naših faktora. Nakon izostavljanja kompleksnih čestica, u Upitniku laičkih uvjerenja o uzrocima sreće preostalo je ukupno 26 čestica (Tablica 1).

Tablica 1

Aritmetičke sredine (M), standardne devijacije (SD) te faktorska zasićenja čestica unutar Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće

Ljudi su sretni ako...	M	SD	Faktorska zasićenja				
			F1	F2	F3	F4	F5
Životna postignuća							
23. ... mogu slobodno birati svoj stil života.	5.99	1.06	.80				
21. ... mogu slobodno birati svoju karijeru ili posao.	5.98	1.02	.77				
22. ... su u potpunosti ostvarili svoje potencijale.	6.08	.97	.72				
24. ... mogu slobodno živjeti onako kako žele.	6.02	1.12	.65				
19. ... su u životu postigli ono što su željeli.	6.33	.93	.55				
26. ... rade posao kojeg vole.	6.29	.91	.49				
Dostupnost luksuza							
7. ... u slobodno vrijeme sebi mogu priuštiti luksuzne aktivnosti (npr. odlazak na daleka putovanja).	4.42	1.67		.66			
8. ... su fizički privlačni.	4.19	1.52		.57			
14. ... su visoko obrazovani.	4.13	1.59		.43			
Socijalna potpora							
10. ... imaju bliske prijatelje kojima vjeruju.	6.44	.87			.79		
9. ... imaju roditelje koji ih vole.	6.26	1.08			.73		
13. ... su prihvaćeni i voljeni od strane drugih ljudi (u školi, na poslu ili u društvu).	6.06	1.06			.69		
16. ... imaju zdravu, pametnu i lijepu djecu.	6.18	1.20			.54		
15. ... su u braku s osobom koju vole.	6.47	.98			.54		
12. ... imaju mnogo prijatelja koji im se sviđaju.	5.47	1.37			.51		
Osobne snage							
34. ... su zrele (odgovorne) osobe.	5.30	1.33			.65		
30. ... su izrazito emocionalno stabilni.	5.45	1.19			.59		
31. ... imaju dobre socijalne vještine (samopouzdanje i dobre odnose s drugima).	5.79	1.01			.58		
32. ... imaju snažnu volju (unutrašnju snagu).	5.92	1.07			.54		

Ljudi su sretni ako...	<i>M</i>	<i>SD</i>	Faktorska zasićenja				
			F1	F2	F3	F4	F5
33. ... imaju ugodnu osobnost (ugodni, imaju dobar smisao za humor).	5.78	1.11				.51	
35. ... su više orijentirani na duhovne nego na materijalne vrijednosti.	5.78	1.23				.49	
38. ... prihvaćaju život onakav kakav jest i zadovoljni su s onim što imaju.	6.14	1.10				.35	
Zdravlje i sigurnost							
4. ... žive u sigurnom, prostranom prostoru.	5.05	1.42					.72
6. ... žive u dobrim stambenim uvjetima.	5.00	1.29					.65
3. ... su općenito zdraviji od drugih ljudi.	5.37	1.39					.55
1. ... su rođeni sa „sretnim genima“.	3.25	1.88					.34

Nakon toga, rezultati sudionika na svim faktorima izračunati su kao aritmetičke sredine procjena na česticama koje su vezane uz svaki od njih, a koje su prikazane u Tablici 2. Prvi faktor sastojao se od šest čestica koje su se odnosile na Životna postignuća, odnosno ispunjenje vlastitih potencijala pojedinaca koji mogu živjeti kako žele. Čestice u okviru drugog faktora opisivale su dostupnost luksuznih predmeta i aktivnosti, kao i osobine pojedinca koje to mogu omogućiti. Stoga je taj faktor, koji je uključivao tri čestice, nazvan Dostupnost luksuza. Treći faktor koji se sastojao od šest čestica nazvan je Socijalna potpora jer su čestice u okviru ovog faktora bile vezane uz socijalne veze s bliskim osobama. Četvrti faktor nazvan je Osobne snage jer su čestice u okviru ovog faktora opisivale različite poželjne osobine ličnosti ili druge snage pojedinaca. Ovaj faktor uključivao je ukupno sedam čestica. Posljednji, peti faktor uključivao je četiri čestice povezane s dobrom kvalitetom života te dobrim zdravljem pa je stoga nazvan Zdravlje i sigurnost. Pouzdanost ovako formiranih skala izračunata uz pomoć Cronbachovog α koeficijenta prikazana je u Tablici 2. Pouzdanost cijele skale procijenjena uz pomoć Cronbachovog koeficijenta iznosila je .93.

Tablica 2

Deskriptivne vrijednosti i pouzdanosti faktora Upitnika laičkih uvjerenja o uzrocima sreće

Skale	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Sk</i>	<i>Ku</i>	α
Životna postignuća	6.11	0.77	-1.20	2.69	.86
Dostupnost luksuza	4.25	1.25	-0.38	0.04	.69
Socijalna potpora	6.15	0.80	-1.42	2.74	.82
Osobne snage	5.74	0.82	-0.57	-0.01	.83
Zdravlje i sigurnost	4.57	1.05	-0.31	0.29	.64

Napomena. *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *Sk* - mera zakošenosti, *Ku* – mera spljoštenosti, α – Cronbachov koeficijent pouzdanosti.

S obzirom na to da su rasponi indeksa asimetričnosti +/-3, a indeksa spljoštenosti +/-10, korišteni su parametrijski postupci obrade podataka. Uz pomoć korelacijske analize ispitana je povezanost između pet faktora koji opisuju moguće uzroke sreće i četiri tipa vrijednosti, kao i trenutne sreće. Dobiveni rezultati pokazali su statistički značajne povezanosti gotovo svih faktora sreće i vrijednosti, pri čemu je najviša korelacija utvrđena između vrijednosti vlastitog probitka i dostupnosti luksuza kao mogućeg uzroka sreće. Sve korelacije prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3

Koeficijenti korelacija između varijabli ispitanih u istraživanju

	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vlastiti probitak (1)	.38**	.31**	-.05	.20**	.40**	.16**	.13*	.26**	-.03
Otvorenost za promjene (2)	-	-.03	.35**	.34**	.19**	.20**	.22**	.19**	.18**
Konzervativizam (3)		-	.23**	.17**	.19**	.22**	.38**	.32**	.02
Vlastito odricanje (4)			-	.34**	-.04	.33**	.37**	.20**	.18**
Životna postignuća (5)				-	.33**	.55**	.56**	.31**	.11**
Dostupnost luksuza (6)					-	.32**	.30**	.42**	.02
Socijalna potpora (7)						-	.52**	.34**	.19**
Osobne snage (8)							-	.33**	.17**
Zdravlje i sigurnost (9)								-	.10
Trenutna sreća (10)									-

Napomena. * $p < .05$. ** $p < .01$.

Nadalje, provedena je hijerarhijska regresijska analiza s ciljem ispitivanja doprinosa mogućih uzroka sreće i vrijednosti objašnjenju trenutne razine sreće sudionika (Tablica 4). U prvom koraku analize, kao mogući prediktori uključene su vrijednosti, dok je u drugom koraku dodano pet mogućih uzroka sreće. Ovaj redoslijed uključanja varijabli određen je na temelju principa kauzalnog prioriteta (Cohen & Cohen, 1983), odnosno reflektira činjenicu da vrijednosti predstavljaju temeljnije i obuhvatnije karakteristike pojedinaca koje mogu utjecati na razvoj i formulaciju njihovih uvjerenja o uzrocima sreće. Unutar dobivenih rezultata vrijednost otvorenosti za promjene kao i socijalna potpora kao mogući uzrok sreće izdvojeni su kao prediktori trenutne sreće. Pritom je multipli koeficijent korelacije ukupnog modela iznosio $R = .29$ ($p < .01$), a koeficijent determinacije $R^2 = .08$. Dakle, model je ukupno objasnio 8% varijance, što upućuje na skroman doprinos vrijednosti i uvjerenja o uzrocima sreće doživljaju sreće.

Tablica 4
Rezultati hijerarhijske regresijske analize s trenutnom srećom kao kriterijem

Prediktori	Korak 1			Korak 2		
	<i>B</i>	<i>SE(B)</i>	β	<i>B</i>	<i>SE(B)</i>	β
Vlastiti probitak	-.15	.08	-.11	-.15	.09	-.11
Otvorenost za promjene	.30	.10	.19**	.29	.10	.18**
Konzervativizam	.05	.08	.03	-.02	.09	-.02
Vlastito odricanje	.19	.10	.10	.09	.11	.05
Životna postignuća				-.13	.11	-.08
Dostupnost luksuza				-.04	.06	-.04
Socijalna potpora				.24	.10	.14*
Osobne snage				.15	.11	.09
Zdravlje i sigurnost				.06	.07	.05
<i>R</i>		.24			.29	
<i>R</i> ²		.06			.08	
ΔR^2		-			.02*	
<i>F(df)</i>		5.81**(4, 396)			3.85**(9, 391)	

Napomena. * $p < .05$. ** $p < .01$.

Diskusija

Provedenim istraživanjem ispitana su laička uvjerenja o uzrocima sreće, kao i njihova povezanost s vrijednostima te trenutno doživljenim razinama sreće. Dobiveni rezultati pokazali su umjerene korelacije između vrijednosti i uvjerenja o uzrocima sreće. Uz to, utvrđeni su određeni, skromni doprinosi vrijednosti otvorenosti za promjene te socijalne potpore kao uzroka trenutne sreće.

Provedeno istraživanje bilo je usmjereno ispitivanju laičkih shvaćanja sreće kao jedne od temeljnih ljudskih težnji koja je povezana s brojnim pozitivnim ishodima, primjerice boljim osobnim odnosima, profesionalnim uspjesima, tjelesnim zdravljem i drugo (Argyle, 2013; Diener & Seligman, 2002; Sheldon & Lyubomirsky, 2007). Dobiveni rezultati pokazuju kako hrvatski studenti čestice koje opisuju dostupnost luksuzu, kao ni genetske utjecaje koji se vezuju uz širi faktor zdravlja i sigurnosti, nisu procijenili kao pretjerano važne za doživljaj sreće. S druge strane, sudionici su čestice koje se odnose na životna postignuća, odnosno ispunjenje vlastitih potencijala procijenili kao relativno najvažnije za doživljaj sreće. Ovaj je nalaz u skladu s rezultatima ranije opisanog istraživanja Petersona i suradnika (Peterson et al., 2005) koji su pokazali veću važnost orijentacije prema smislu i posvećenosti od hedonizma za sreću te prethodnim istraživanjima eudemonističkih shvaćanja sreće (Waterman, 1993). Također, u ranijima ispitivanjima vrijednosnih orijentacija hrvatskih adolescenata utvrđeno je da sudionici općenito znatno više vrednuju samoostvarujuće od hedonističkih vrijednosti (Franc, Šakić i Ivičić, 2002; Raboteg–Šarić, Šarić i Zajc, 1997), dok se u ovom istraživanju pokazuje kako sudionici na sličan način procjenjuju važnost ovih činitelja za doživljaj sreće. Dobiveni su rezultati u skladu i s prethodnim nalazima koji pokazuju veći doprinos eudemonističkih težnji pojedinaca njihovom zadovoljstvu životom i pozitivnom afektu, kao i doprinos ekstrinzičnih životnih ciljeva negativnom afektu (Brdar i Anić, 2010). Uz spomenute činitelje, u provedenom istraživanju sudionici su kao važan uzrok sreće navodili i dobre socijalne odnose, što je u skladu s prethodnim nalazima koji su pokazali da laici prepoznaju važnost socijalnih odnosa za ostvarivanje dugoročne sreće (Caunt, Franklin, Brodaty, & Brodaty, 2012; Delle Fave et al., 2011, 2016).

Nadalje, na temelju provedenog istraživanja moguće je donekle usporediti razmišljanja o sreći hrvatskih i britanskih sudionika (Furnham & Cheng, 2000). Rezultati pokazuju kako su hrvatski sudionici gotovo sva opisana ponašanja i moguće uzroke sreće procijenili važnima ili vrlo važnima, dok su britanski sudionici bili skeptičniji te su nevažnima smatrali i neke čestice koje su hrvatski procijenili neutralno, primjerice one koje se odnose na visoko obrazovanje ili inteligenciju. Također, rezultati faktorske analize provedene u istraživanju Furnhama i Chenga (2000) izdvojili su poseban faktor koji se odnosi na optimizam i zadovoljstvo koji nije pokazan u ispitivanju provedenom u Hrvatskoj. Ovi rezultati vjerojatno se mogu dovesti u vezu s razlikama u vrijednosnim usmjerenjima Britanaca i Hrvata, prije svega onima koje se odnose na vrijednosti preživljavanja nasuprot

samoizražavanja, pri čemu Britanci više vrednuju slobodu samoizražavanja i individualnost od Hrvata (Inglehart & Welzel, 2010; Schwartz, 2008). Nadalje, dobiveni rezultati mogu se povezati i s nalazima koji upućuju na razlike u percepciji faktora koji doprinose sreći, primjerice socijalne potpore, kod Britanaca i Hrvata (Helliwell, Layard, & Sachs, 2014).

U provedenom istraživanju utvrđene su značajne povezanosti između laičkih uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti. Na primjer, dobiveni rezultati pokazali su najveće povezanosti između dostupnosti luksuza kao uzroka sreće i vrijednosti vlastitog probitka, kao i osobnih snaga te životnih postignuća kao uzroka sreće i vrijednosti vlastitog odricanja. Ovi su rezultati bili očekivani s obzirom na to da neki prethodni nalazi upućuju na povezanost vrijednosti i razmišljanja o mogućim izvorima sreće (Lu & Shih, 1997; Lu et al., 2001). Iako na temelju provedenog istraživanja nije moguće ponuditi jednoznačnu interpretaciju dobivenih rezultata, moguće je sugerirati kako se oni jednim dijelom vežu uz sadržajno preklapanje između vrijednosti kojima pojedinci teže i uvjerenja o tome što ljude čini sretnima. Na primjer, činjenica da neki pojedinci vrednuju važnost užitka i vlastitog probitka može se dovesti u vezu s hedonističkom orijentacijom prema sreći ili uvjerenjima o važnosti luksuza za postizanje sreće (Furnham & Cheng, 2000; Pecterson et al., 2005; Schwartz, 1992, 1994). Uz to, povezanost između uvjerenja o uzrocima sreće i izraženosti pojedinih vrijednosti koje utječu na ciljeve i motivaciju pojedinaca (Schwartz, 1996, 2008) može upućivati na zaključak kako je odabir vrijednosti i životnih ciljeva usklađen s nastojanjima pojedinaca da postignu sreću i budu zadovoljniji životom. Ovu hipotezu, kao i potencijalne uzročno–posljedične veze među spomenutim varijablama, potrebno je detaljnije ispitati u budućim istraživanjima.

Rezultati provedenog istraživanja koji se odnose na doprinos vrijednosti i laičkih uvjerenja o uzrocima sreće za trenutno doživljene razine sreće pokazali su kako uvjerenja o uzrocima sreće, kao i četiri tipa vrijednosti s kojima su povezana, predstavljaju skromne prediktore trenutne sreće. Naime, među vrijednostima je otvorenost za promjene izdvojena kao jedini značajni prediktor trenutne sreće. Ovi rezultati u skladu su s prethodnim nalazima koji upućuju na relativno nisku povezanost vrijednosti i psihološke dobrobiti, konstrukta koji je blizak laičkoj definiciji sreće. Primjerice, Sheldon (2005) je pokazao vezu dugoročnog porasta internih vrijednosti i psihološke dobrobiti, što se može dovesti u vezu s nalazima Bilskyja i Schwartz (1994) koji navode veću povezanost zadovoljstva životom i vrijednosti osobnog rasta nego onih hedonističkih. Nadalje, Headey (2008) navodi kako nekompetitivni ciljevi koji uključuju posvećenost obitelji, prijateljima i zajednici značajno doprinose doživljaju sreće, dok raniji rezultati pokazuju i kako su neke univerzalne vrijednosti koje uključuju nezavisnost, postignuće, univerzalnost te poticaj povezani s pozitivnim afektom (Roccas, Sagiv, Schwartz, & Knafo, 2002; Sagiv & Schwartz, 2000). Rezultati provedenog istraživanja u skladu su s ovim nalazima, jer se upravo neke od ovih vrijednosti nalaze u temelju vrijedno-

sne orijentacije otvorenosti na promjene koja je izdvojena kao značajni prediktor trenutne sreće.

Slično vrijednostima, ustanovljen je i relativno skroman doprinos uvjerenja o uzrocima sreće doživljaju sreće, pri čemu je od pet mogućih uzroka sreće jedino socijalna potpora izdvojena kao značajan prediktor trenutne sreće. To je zanimljivo jer zadovoljstvo socijalnim odnosima predstavlja jedan od objektivno najznačajnijih činitelja koji doprinosi doživljaju sreće (Diener & Seligman, 2002; Lu, 1999; Lyubomirsky et al., 2005), a znatno je važniji od djelovanja mnogih drugih činitelja, primjerice novca (Sheldon & Lyubomirsky, 2007). S obzirom na to, ne čudi da u provedenom istraživanju dostupnost luksuza te sigurnost vezana uz financijske mogućnosti nisu izdvojeni kao značajni prediktori doživljene sreće.

Iako je u provedenom istraživanju pokazana važnost nekih uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti za doživljaj sreće, njihov doprinos bio je relativno skroman što se može vezati uz mehanizme na kojima su utemeljeni. Haslam, Whelan i Bastian (2009) tako navode kako doprinos vrijednosti subjektivnoj dobrobiti nije izravan, već posredovan drugim psihološkim i socijalnim činiteljima, prije svega osobinama ličnosti. Stoga se određene korelacije između vrijednosti i doživljaja sreće mogu očekivati, ali one vrlo često nisu jako izražene ili gube na značajnosti nakon kontroliranja drugih osobina pojedinaca. Slično tome, poznato je da na ljudsko doživljavanje i ponašanje značajno utječu činitelji kojih pojedinci nisu uvijek eksplicitno svjesni unatoč rasprostranjenom vjerovanju kako njihovim ponašanjima upravljaju razum i kognitivna uvjerenja (Epstein, 1994; Gilovich, Griffin, & Kahneman, 2002; Haidt, 2001; Wilson & Dunn, 2004). U skladu s tim, Furnham i Cheng (2000) također pretpostavljaju da bi laička uvjerenja o uzrocima sreće mogla predstavljati epifenomen ili posljedicu, a ne uzrok sreće.

Provedeno istraživanje laičkih uvjerenja o uzrocima sreće u Hrvatskoj dijelom potvrđuje, a dijelom i proširuje prethodne nalaze srodnih istraživanja provedenih u drugim državama jer pokazuje povezanost spomenutih uvjerenja s vrijednostima, kao i njihovu relativno skromnu važnost za trenutno doživljenu sreću. Prilikom interpretacije rezultata dobivenih ovim istraživanjem potrebno je istaknuti nekoliko nedostataka koji mogu ograničiti njihovu generalizaciju. Na početku, radi se o korelacijskom istraživanju utemeljenom na samoprocjenama sudionika koje nudi ograničene mogućnosti zaključivanja o uzročno–posljedičnim vezama među varijablama (McDonald, 2008; Paulhus & Vazire, 2007). Kao nedostatak provedenog istraživanja također je važno istaknuti da su neke od mjerenih skala pokazale relativno niske razine pouzdanosti. Nadalje, u provedenom istraživanju relativna homogenost sudionika s obzirom na dob, spol te neke druge osobine ograničava mogućnost generalizacije zaključaka o strukturi laičkih uvjerenja o uzrocima sreće među širom populacijom. U budućim istraživanjima trebat će, stoga, detaljnije ispitati važnost spola, kao i doprinos drugih demografskih i osobinskih varijabli, laičkim razmišljanjima o uzrocima sreće. Na kraju, treba naglasiti kako je unutar provedenog istraživanja ispitana važnost laičkih uvjerenja o uzrocima sreće i vrijednosti samo za jedan aspekt doživljavanja sreće, onaj hedonistički. Iako su time

proširene spoznaje koje se odnose na važnost ovih činitelja za stabilnu sklonost doživljavanju sreće, u budućim istraživanjima trebat će detaljnije ispitati njihovu važnost za druge aspekte doživljavanja sreće. Nalazi budućih, kao i rezultati provedenog istraživanja mogu pomoći u razumijevanju laičkih doživljaja sreće i zadovoljstva životom koji su važni jer mogu utjecati na ponašanja usmjerena povećanju pozitivnih emocija i osobne psihološke dobrobiti pojedinaca.

Reference

- Anić, P. i Tončić, M. (2013). Orientations to happiness, subjective well-being and life goals. *Psihologijske teme*, 22(1), 135–153.
- Argyle, M. (2013). *The psychology of happiness*. Hove, UK: Routledge.
- Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8(3), 163–181. doi:10.1002/per.2410080303
- Brdar, I. i Anić, P. (2010). Životni ciljevi, orijentacije prema sreći i psihološke potrebe adolescenata: Koji je najbolji put do sreće. *Psihologijske teme*, 19(1), 169–187.
- Brislin, R. W. (1970). Back-translation for cross-cultural research. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1(3), 185–216. doi:10.1177/135910457000100301
- Byrne, B. M. (2001). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. New York, NY: Psychology Press.
- Caunt, B. S., Franklin, J., Brodaty, N. E., & Brodaty, H. (2012). Exploring the causes of subjective well-being: A content analysis of peoples' recipes for long-term happiness. *Journal of Happiness Studies*, 14(2), 475–499. doi:10.1007/s10902-012-9339-1
- Chiasson, N., Dube, L., & Blondin, J. (1996). Happiness: A look into the folk psychology of four cultural groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 27, 673–691. doi:10.1177/0022022196276002
- Cohen, J., & Cohen, P. (1983). *Applied multiple regression/correlation analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Costello, A. B., & Osborne, J. W. (2005). Best practices in exploratory factor analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 10(7), 1–9.
- Delle Fave, A., Brdar, I., Freire, T., Vella-Brodrick, D., & Wissing, M. (2011). The eudaimonic and hedonic components of happiness: Qualitative and quantitative findings. *Social Indicators Research*, 100(2), 158–207. doi:10.1007/s11205-010-9632-5
- Delle Fave, A., Brdar, I., Wissing, M.P., Araujo, U., Solano, A.C, Freire, T., . . . Soosai-Nathan, L. (2016). Lay definitions of happiness across nations: The primacy of inner harmony and relational connectedness. *Frontiers in Psychology*, 7, 30. doi:10.3389/fpsyg.2016.00030.

- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34–43. doi:10.1037/0033-2909.95.3.542
- Diener, E., & Seligman, M. E. (2002). Very happy people. *Psychological Science*, 13(1), 81–84.
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302. doi:10.1037/0003-066X.55.1.34
- Epstein, S. (1994). Integration of the cognitive and the psychodynamic unconscious. *American Psychologist*, 49(8), 709–724. doi:10.1037/0003-066X.49.8.709
- Ferić, I. (2007). Univerzalnost sadržaja i strukture vrijednosti: Podaci iz Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 16(1–2 (87–88)), 3–26.
- Ferić, I. (2008). Sustav vrijednosti kao odrednica dominantnih političkih preferencija. *Društvena istraživanja*, 4–5(96–97), 615–629.
- Ferić, I. (2009). *Vrijednosti i vrijednosni sustavi: Psiholgijski pristup*. Zagreb: Alinea.
- Franc, R., Šakić, V. i Ivičić, I. (2002). Values and value orientations of adolescents: Hierarchy and correlation with attitudes and behaviours. *Društvena istraživanja*, 11(2–3 (58–59)), 215–238.
- Furnham, A., & Cheng, H. (2000). Lay theories of happiness. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 227–246. doi:10.1023/A:1010027611587
- Furnham, A., Cheng, H., & Shirasu, Y. (2001). Lay theories of happiness in the East and West. *Psychologia*, 44(3), 173–187. doi:10.2117/psysoc.2001.173
- Gilovich, T., Griffin, D., & Kahneman, D. (Eds.). (2002). *Heuristics and biases: The psychology of intuitive judgment*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814–834. doi:10.1037/0033-295X.108.4.814
- Haslam, N., Whelan, J., & Bastian, B. (2009). Big Five traits mediate associations between values and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 46(1), 40–42. doi:10.1016/j.paid.2008.09.001
- Headey, B. W. (2008). Life goals matter to happiness: A revision of set-point theory. *Social Indicators Research*, 86(2), 213–231. doi:10.1007/s11205-007-9138-y
- Helliwell, J. F., Layard, R., & Sachs, J. (2014). *World happiness report 2013*. Earth Institute, Columbia University.
- Hu, L., & Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1–55. doi:10.1080/10705519909540118
- Hui, C. H., & Triandis, H. C. (1985). Measurement in cross-cultural psychology: A review and comparison of strategies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 16(2), 131–152. doi:10.1177/0022002185016002001

- Huppert, F. A. (2009). Psychological well-being: Evidence regarding its causes and consequences. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 1(2), 137–164. doi:10.1111/j.1758-0854.2009.01008.x
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2010). *The WVS cultural map of the world*. Preuzetosa: http://www.worldvaluessurvey.org/wvs/articles/folder_published/article_base_54
- Koštrun, S. (2004). *Hedonistički i eudemonistički aspekt psihološke dobrobiti: Adaptacija dvofaktorske skale*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Lu, L. (1999). Personal or environmental causes of happiness: A longitudinal analysis. *Journal of Social Psychology*, 139(1), 79–90. doi:10.1080/00224549909598363
- Lu, L., & Gilmour, R. (2004). Culture and conceptions of happiness: Individual oriented and social oriented SWB. *Journal of Happiness Studies*, 5(3), 269–291. doi:10.1007/s10902-004-8789-5
- Lu, L., Gilmour, R., & Kao, S. F. (2001a). Cultural values and happiness: An East–West dialogue. *Journal of Social Psychology*, 141(4), 477–493. doi:10.1080/00224540109600566
- Lu, L., Gilmour, R., Kao, S. F., Weng, T.-H., Hu, C. H., Chern, J. G., ... Shih, J. B. (2001b). Two ways to achieve happiness: When the East meets the West. *Personality and Individual Differences*, 30(7), 1161–1174. doi:10.1016/S0191-8869(00)00100-8
- Lu, L., & Shih, J. B. (1997). Sources of happiness: A qualitative approach. *The Journal of Social Psychology*, 137(2), 181–187.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K. M., & Schkade, D. (2005). Pursuing happiness: The architecture of sustainable change. *Review of General Psychology*, 9(2), 111–131. doi:10.1037/1089-2680.9.2.111
- McDonald, J. D. (2008). Measuring personality constructs: The advantages and disadvantages of self-reports, informant reports and behavioural assessments. *Enquire*, 1(1), 1–18.
- O'Connor, B. P. (2000). SPSS and SAS programs for determining the number of components using parallel analysis and Velicer's MAP test. *Behavior Research Methods, Instrumentation, and Computers*, 32, 396–402. doi:10.3758/BF03200807
- Paulhus, D. L., & Vazire, S. (2007). The self-report method. In R. W. Robins, R. C. Fraley, & R. F. Krueger (Eds.), *Handbook of research methods in personality psychology* (pp. 224–239). New York: Guilford Press.
- Peterson, C., Park, N., & Seligman, M. E. P. (2005). Orientations to happiness and life satisfaction: The full life versus the empty life. *Journal of Happiness Studies*, 6(1), 25–41. doi:10.1007/s10902-004-1278-z
- Pflug, J. (2009). Folk theories of happiness: A cross-cultural comparison of conceptions of happiness in Germany and South Africa. *Social Indicators Research*, 92(3), 551–563. doi:10.1007/s11205-008-9306-8

- Raboteg-Šarić, Z., Šarić, J. i Zajc, M. (1997). Ispitivanje sustava terminalnih i instrumentalnih vrednota adolescenata. *Društvena istraživanja*, 6(6 (32)), 775–785.
- R Core Team (2013). *R: A language and environment for statistical computing*. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. Preuzeto sa: <http://www.R-project.org/>.
- Roccas, S., Sagiv, L., Schwartz, S. H., & Knafo, A. (2002). The Big five personality factors and personal values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(6), 789–801. doi: 10.1177/0146167202289008
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York, NY: Free press.
- Rokeach, M. (2008). *Understanding human values*. New York, NY: Free press.
- Sagiv, L., & Schwartz, S. H. (2000). Value priorities and subjective well-being: Direct relations and congruity effects. *European Journal of Social Psychology*, 30(2), 177–198. doi:10.1002/(SICI)1099-0992(200003/04)30:2<177::AID-EJSP982>3.0.CO;2-Z
- Schreiber, J. B., Nora, A., Stage, F. K., Barlow, E. A., & King, J. (2006). Reporting structural equation modeling and confirmatory factor analysis results: A review. *The Journal of Educational Research*, 99(6), 323–338. doi:10.3200/JOER.99.6.323-338
- Schmitt, T. A. (2011). Current methodological considerations in exploratory and confirmatory factor analysis. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 29(4), 304–321. doi:10.1177/0734282911406653
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25(1), 1–65. doi:10.1016/S0065-2601(08)60281-6
- Schwartz, S. H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values? *Journal of Social Issues*, 50(4), 19–45. doi:10.1111/j.1540-4560.1994.tb01196.x
- Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson, & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values*, Vol. 8 (pp. 1–24). Ontario: The Ontario Symposium.
- Schwartz, S. H. (Ed.). (2003). *A proposal for measuring value orientations across nations. Questionnaire Package of the European Social Survey* (pp. 259–290). European Social Survey.
- Schwartz, S. H. (2008). *Cultural value orientations: Nature and implications of national differences*. Moscow, RU: Publishing house of SU HSE.
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519–542. doi:10.1177/0022022101032005001
- Sheldon, K. M. (2005). Positive value change during college: Normative trends and individual differences. *Journal of Research in Personality*, 39(2), 209–223. doi:10.1016/j.jrp.2004.02.002

- Sheldon, K. M., & Lyubomirsky, S. (2007). Is it possible to become happier? (And if so, how?). *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 129–145. doi:10.1111/j.1751-9004.2007.00002.x
- Sotgiu, I., Galati, D., Manzano, M., & Rognoni, E. (2011). Happiness components and their attainment in old age: across-cultural comparison between Italy and Cuba. *Journal of Happiness Studies*, 12, 353–371. doi:10.1007/s10902-010-9198-6
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson Education.
- Uchida, Y., & Kitayama, S. (2009). Happiness and unhappiness in east and west: Themes and variations. *Emotion*, 9(4), 441–456. doi:10.1037/a0015634
- Van de Vijver, F., & Hambleton, R. K. (1996). Translating tests: Some practical guidelines. *European Psychologist*, 1(2), 89–99. doi:10.1027/1016-9040.1.2.89
- Vella-Brodrick, D. A., Park, N. C., & Peterson, C. (2009). Three ways to be happy: Pleasure, engagement, and meaning—Findings from Australian and US Samples. *Social Indicators Research*, 90, 165–179. doi:10.1007/s11205-008-9251-6
- Verkasalo, M., Lönnqvist, J. E., Lipsanen, J., & Helkama, K. (2009). European norms and equations for a two-dimensional presentation of values as measured with Schwartz's 21-item portrait values questionnaire. *European Journal of Social Psychology*, 39(5), 780–792. doi:10.1002/ejsp.580
- Waterman, A. S. (1993). Two conceptions of happiness: Contrasts of personal expressiveness (eudaimonia) and hedonic enjoyment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 678–691.
- Wilson, T. D., & Dunn, E. W. (2004). Self-knowledge: Its limits, value, and potential for improvement. *Annual Review of Psychology*, 55, 493–518. doi:10.1146/annurev.psych.55.090902.141954

Prilog

Tablica A

Karakteristični korijenovi za prvih deset ekstrahiranih faktora iz stvarnih i slučajno generiranih podataka, te vrijednosti kvadriranih parcijalnih korelacija dobivenih Velicerovim MAP testom

Faktori	Karakteristični korijenovi	Paralelna analiza (karakteristični korijenovi)	Velicerov MAP (Kvadrirane parcijalne korelacije)
1	11.31	1.63	0.0171
2	2.95	1.56	0.0141
3	2.09	1.50	0.0126
4	1.85	1.45	0.0112
5	1.50	1.41	0.0109
6	1.15	1.37	0.0116
7	1.12	1.33	0.0122
8	1.09	1.29	0.0128
9	1.00	1.26	0.0134
10	0.90	1.23	0.0144

Andreja Bubić

Chair of Psychology,
Faculty of Humanities
and Social Sciences,
University of Split

Nikola Erceg

Department of
Psychology, Faculty
of Humanities and
Social Sciences,
University of Zagreb

**DO WE KNOW WHAT MAKES US HAPPY?
THE RELEVANCE OF LAY THEORIES OF
HAPPINESS AND VALUES FOR CURRENT
HAPPINESS**

Pursuit of happiness represents one of people's most valued personal goals that has, in recent decades, gained a lot of attention among researchers interested in discovering factors that influence and may increase people's happiness levels. While numerous studies addressing this topic have focused exclusively on identifying the objectively important correlates of happiness, the present study explored individuals' lay beliefs regarding the causes of happiness using The Causes of Happiness Questionnaire and their association with basic personal values. The study was conducted on a sample consisting of 401 students of various social sciences and humanities in Croatia. In addition, the present study investigated the relevance of lay beliefs regarding the causes of happiness and values for the current levels of happiness. The results of the conducted factor analysis of The Causes of Happiness Questionnaire revealed its five-factor structure, indicating life achievements, access to luxury, social support, personal strengths as well as health and security as potential causes of happiness that were moderately correlated with individuals' values. Finally, the results of the hierarchical regression analysis indicated openness to change as a basic personal value and social support as a cause of happiness as predictors of current happiness levels. These findings support and extend previous results in this field, indicating that lay beliefs of the causes of happiness and values both contribute, albeit not prominently, to individuals' current happiness.

Keywords: beliefs, happiness, implicit theories, values